

Podle knihy Bohumila Lifky *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900 je exlibris jakékoliv označení vlastnictví knihy, které je umístěno uvnitř knihy (ruční vpisek, razítko, obrázek, znak, vlepový tištěný štítek) a supralibros je naopak takové označení vlastnictví knihy, které je umístěno na vnějších deskách knihy (vytištěný nebo vytlačený znak, jméno apod.).*

Knihy v minulosti představovaly značný majetek a majitel obvykle označoval jejich příslušnost ke své knihovně exlibris či supralibros. V době renesance v souvislosti s vynálezem knihtisku vznikaly rozsáhlé šlechtické a klášterní knihovny, jako např. rožmberská knihovna, knihy byly označovány umělecky hodnotným exlibris a současně také supralibros na předních i zadních deskách knihy. Knihovny měly dokonce jednotnou barvu kůže a jednotné knihařské zpracování. V následujících stoletích vznikaly další rozsáhlé klášterní a šlechtické knihovny a od 19. století také školní, městské a muzejní knihovny a rovněž soukromé knihovny. Vlepění vlastnické značky – exlibris bylo pravidlem. Umělecky hodnotná exlibris se stala sběratelským předmětem koncem 19. a zejména začátkem 20. století. Jestliže zpočátku převyšoval vlastní účel exlibris (vlepování do knih majitele) nad jejich sbíráním, je dnes stav zcela opačný. Exlibris jsou v současnosti vytvářena umělci - grafiky jako osobní drobná grafika a do knih se vlepují zcela výjimečně, např. do knih veřejných knihoven, kde je však často umělecké exlibris nahrazeno razítkem a štítkem s čárovým kódem.

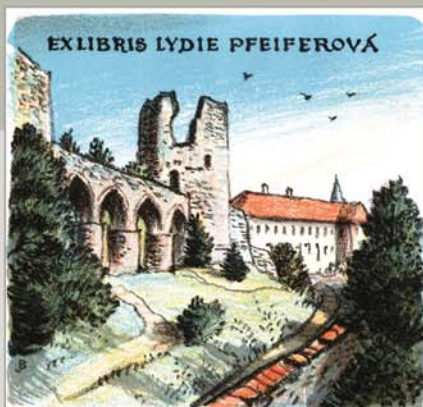
Používaný název knižní značky „exlibris“ vznikl spojením dvou latinských slov „ex libris“, tj. „z knih“ do jediného slova „exlibris“ (nesklonné podstatné jméno středního rodu). Označení majitele (např. Ex libris V. Rudl, Z knih Josefa Hodka) musí být součástí kresby exlibris a písmo by mělo tvořit jeho umělecky rovnocennou část.

Sběratelství exlibris spojené se zájmem o krásnou knihu vedlo po vzniku Československé republiky k založení Československého spolku sběratelů a přátel exlibris dne 16. 11. 1918. Spolek pokračoval v činnosti nepřetržitě i během II. světové války, v padesátých letech minulého století a v následném období normalizace a svoji aktivitu dokazuje i v současnosti. Spolku

Tvůrci a sběratelé exlibris na plzeňsku

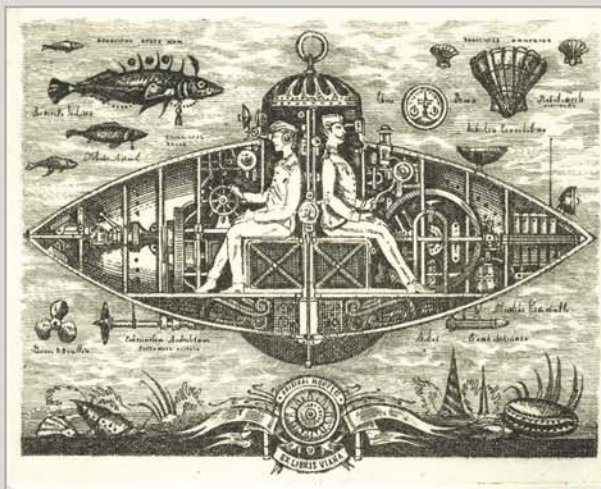

hrozila několikrát likvidace, mnoho členů padlo na bojištích II. světové války a zahynulo nebo bylo vězněno v nacistických koncentračních táborech a v komunistických věznicích.

Sběratelé dávají podnět výtvarníkům k tvorbě exlibris a tak vniká velké množství drobné grafiky – exlibris a novoročenek. Tyto drobné, umělecky cenné lístky reprezentovaly českou grafickou tvorbu v zahraničí i v dobách, kdy byly kontakty se zahraničím omezené. V současné době jsou exlibris jakousi osobní grafikou provedenou nejnáročnějšími grafickými technikami a špičkovými českými nebo zahraničními umělci.

Spolek má v současnosti přibližně 470 individuálních a kolektivních členů. Pořádá každoročně celostátní sjezd v některém českém městě a pravidelně po třech letech v Chrudimi při příležitosti přehlídky tvorby českých exlibris za uplynulé tři roky (Triennale exlibris Chrudim). Členové Spolku pořádají ve svých městech výstavy exlibris a obohacují tak český kulturní život.

V Plzni se konaly v minulosti sjezdy v letech 1969 a 1982, tedy poslední před třiceti lety. Letošní sjezd, připravený členy Plzeňské sekce Spolku, se koná ve dnech 14. až 16. září 2012 v prostorách Měšťanské besedy a je s ním spojena výstava Žena v grafické tvorbě ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje přístupná pro veřejnost ve dnech 17. až 27. září 2012.

Spolek vydává časopis Knižní značka jako čtvrtletník a jednou ročně Sborník pro exlibris a drobnou grafiku. Přílohou časopisu jsou soupisy exlibris a novoročenek, zpracované členy spolku.

Plzeň nezůstala stranou sběratelství a tvorby exli-

bris. K zakládajícím členům Spolku patřil malíř a grafik Josef Hodek, který byl vyhledávaným tvůrcem exlibris. V Umělecko-průmyslovém muzeu města Plzně se konala zásluhou dr. Jindřicha Čadíka a za součinnosti Kroužku bibliofilů v roce 1926 výstava Krásné české knihy a exlibris. Exlibris na výstavu zapůjčili Václav Rudl z Mladé Boleslavi a místní sběratelé Josef Hodek a Vladimír Žikeš.

Tvorbě exlibris se věnovali a věnují umělcům spojení se západočeskou oblastí: Karel Špillar, Jan Paroubek, Hugo Boettinger, Jan Konůpek, Josef Váchal, Josef Wenig, Josef Hodek, Bohumil Krs, Josef Skupa, Karel Votlučka, Karel Kuneš, Alois Moravec, Antonín Doležal, František Michl, Svatoopluk Janke, Jiří Trnka, Jaroslav Votlučka, Zdeněk Rumler, Marie Lacigová, Josef Jícha, Vladimír Havlic, Stanislav Jurík, Tomáš Kůs, Petr Kutek, Jitka Roubalová, Jan Lodr, Jiří Poslední a Milan Bauer.

Milan Bauer je v současnosti vyhledávaným tvůrcem exlibris našimi i zahraničními sběrateli. Tvoří exlibris, která nás svým námětem vracejí na přelom 19. a 20. století, do doby převratných technických vynálezů a rozvíjejících se přírodních věd.

Dlouhá je rovněž řada významných plzeňských sběratelů exlibris. K nejstarším patřil Josef Hodek, který svoji sbírku českých a zahraničních exlibris (mimo vlastních a Váchalových) daroval do krajské galerie v roce 1956. Jeho vlastní grafická tvorba (exlibris, novoročenky, volná grafika a bibliofilské tisky) je uložena v Archivu města Plzně. Dalším sběratelem byl nakladatel a knihkupec Vladimír Žikeš. Mezi mladší sběratele patřili: PhDr. Miroslav Bělohávek, Rostislav Dostál, Ing. Jan Háček, Petr Charypar, Jaroslav Loučím, Vlasta Opatrná, Jiřina Paroubková z Domažlic, JUDr. Karel Skála (žil v Praze) a MUDr. Lubor Zahradka. K současným sběratelům se řadí: Karel Hejný z Rokycan, MUDr. Václav Hejman, Josef Hrubý, Mgr. Vlasta Kapsová, Ing. Jan Langhammer, CSc., Mgr. Dominik Mačas, Jiří Pavlík z Domažlic, Zdeněk Skála a Marcel Votlučka.

Významná je spolupráce plzeňských sběratelů se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje, kde bylo uspořádáno mnoho výstav exlibris a bylo vydáno pět publikací se vztahem k exlibris a k Josefu Hodkovi. V současnosti byla navázána rovněž spolupráce se Západočeskou galerií v Plzni, kam sběratelé zapůjčují exlibris a literární podklady pro výstavy nebo se podílejí na vydávaní publikací.

■ Jan Langhammer